

Lever de med tynn lommebok «over evne»?

De bruker mer penger enn hva deres registrerte inntekt tilsier. Lavinntektsgruppen har en levestandard som ligger nærmere den vanlige husholdning, men det skyldes neppe at de tar opp forbrukslån. Merforbruket er høyt blant unge under 30 år med lavinntekt. Verken studielån eller hjelp fra foreldre regnes som inntekt, men heller ikke det forklarer helt hvor pengene kommer fra. Kanskje er ikke registrert inntekt alltid det beste målet på levestandarden?

Enkelte grupper husholdninger med lav inntekt har et forbruk som er større enn inntekten. Først og fremst skjer det når minst to personer i husholdningen er sysselsatt, viser forbruksundersøkelsene foretatt ved Statistisk sentralbyrå (SSB). Forskjellen mellom forbruk og inntekt er også større blant de unge husholdningene enn blant de litt eldre med lav inntekt. Blant unge kan om lag halvparten av forskjellen forklares med studielån og overføringer fra foreldre. For andre lavinntektshusholdninger er det lite som tyder på at økt gjeld er årsaken til at forbruket er større enn inntekten. Det må ha andre forklaringer.

I teorien skal forbruket være lik inntekten minus sparing. Høyere forbruk enn inntekt betyr ifølge lærebøkene at forbruket er lånefinansiert, eller at man bruker av formuen. I realiteten kan det være mange andre grunner enn gjeld eller sparing til avvik mellom registrert inntekt og registrert forbruk. Blant annet er registreringen av både inntekt og forbruk ufullstendig. Det er også forskjell på *hvordan* og *når* vi i SSB registrerer inntekt og forbruk.

Inntekt er hentet fra et register med utgangspunkt i selvangivelsene og refererer til kalenderåret. Den omfatter skattepliktige så vel som skattefrie inntekter, men naturligvis ikke slike inntekter som unndras i selvangivelsen. Den omfatter heller ikke studielån og overføringer fra foreldre eller andre private husholdninger. Forbruket registrerer vi ved å spørre et utvalg av befolkningen om deres forbruk. Vi ber den enkelte husholdning føre regnskap over hvor mye penger de bruker, og på hva, i en 14-dagers periode i inntektsåret. I tillegg intervjues de om en del større utgifter i løpet av de siste tolv månedene.

Merforbruket er betydelig

Det kan være flere mulige forklaringer på at forbruket i lavinntektshusholdninger er større enn inntekten. Vi skal undersøke nærmere noen av dem. I SSB-rapporten *Lavinntektshusholdningers forbruk* (Andersen 2007), som denne artikkelen bygger på, har vi sammenlignet årlig husholdningsinntekt etter skatt i inntektsregistret for 2001-2003 med de samme husholdningenes forbruksutgifter ifølge forbruksundersøkelsene 2001-2003. Tabell 1 viser at forbruksutgiften i lavinntektsgruppen er betydelig høyere enn inntekten. Det er med andre ord et betydelig *merforbruk* i denne gruppen.

Inntektsbegrepet omfatter alle inntekter som er registrert, både skattepliktige og skattefrie. Med unntak av eventuelle svarte inntekter vil inntekt etter skatt sette rammen for hvor mye husholdningene kan bruke, forutsatt at formuen ikke reduseres eller gjelden økes.

Arne S. Andersen

Begreper

I denne artikkelen brukes en del ord som for enkelte lesere kan være noe ukjente. I tekstboksene finner du forklaringer på begreper som «inntekt», «medianinntekt», «husholdning» og «lavinntektshusholdning», og du får også beskrevet hvordan vi har samlet inn opplysninger om husholdningenes forbruk og inntekt.

Arne S. Andersen er sosiolog og rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk.

Han har over 35 års fartstid i byrået og jobber spesielt med analyser av levekårene til grupper med lav inntekt. arne.andersen@ssb.no

Lavinntektshusholdninger

En husholdning omfatter personer som er fast bosatt i en bolig, og som har felles kost. En person tilhører **lavinnteksgruppen** hvis husholdningens **samlede inntekt etter skatt per forbruksenhet** er **lavere enn 60 prosent av medianinntekten**. Medianinntekten er midtpunktet i fordelingen av husholdninger etter ekvivalentinntekt, det vil si husholdningens inntekt etter skatt delt med antallet forbruksenheter i husholdningen.

I **2003** hadde lavinntektshusholdningene en samlet inntekt etter skatt per forbruksenhet **under 128 500 kroner**. Aleneboende tilhørte lavinnteksgruppen hvis de hadde inntekt etter skatt under dette beløpet. For **par med to barn** under 16 år gjaldt det hvis de i 2003 hadde inntekt etter skatt **under 269 850 kroner**.

Lavinntektshusholdningen har lavere forbruk enn gjennomsnittshusholdningen (se tekstboks med definisjon). Det er imidlertid ingen forskjell i forbruket mellom de tre lavinnteksgruppene med lavest inntekt (tabell 1). Gruppen med inntekt lavere enn 70 prosent av medianinntekten (se tekstboks) har bare et litt høyere forbruk enn de andre lavinnteksgruppene. Samtidig er gjennomsnittlig inntekt etter skatt naturligvis lavere jo lavere innteksgruppen. Det betyr at det er et betydelig *merforbruk* i lavinnteksgruppene, og størst i gruppen med lavest inntekt. Her er det årlige forbruket i gjennomsnitt om lag 125 000 kroner høyere enn inntekten.

Gjennomsnittlig forbruk i de to gruppene med lavest inntekt bygger på svar fra et lite antall husholdninger, og er derfor beheftet med en viss usikkerhet. Men selv om en tar hensyn til usikkerheten, er det årlige merforbruket større enn om lag 90 000 kroner. Det er likevel ikke tvil om at merforbruket også her er betydelig. I den lavinnteksgruppen vi er spesielt interessert i, definert ved 60 prosent av medianinntekten, er merforbruket om lag 60 000 kroner.

Skyldes lave inntekter underskudd i næring?

Et problem i avgrensning av lavinntektshushold er husholdninger som av ulike grunner har negative inntekter. Det kan for eksempel være selvstendig næringsdrivende som i tidligere år har hatt underskudd i næringsdriften, eller husholdninger med store tap på verdipapirer. Disse har ikke nødvendigvis lav levestandard på tidspunktet for datainnsamling til forbruksundersøkelsen.

Det er imidlertid få slike husholdninger. Selv i den laveste lavinnteksgruppen utgjør de bare et par prosent av husholdningene.

For å vurdere virkningen av eventuelle store negative inntekter har vi også presentert medianen i fordelingen av inntekt etter skatt, det vil si midtpunktet i denne fordelingen. Tabell 1 viser at, med unntak av laveste lavinnteksgruppe, er medianinntekten ikke vesentlig høyere enn gjennomsnittlig inntekt. For den laveste lavinnteksgruppen er forskjellen mellom total forbruksutgift og medianinntekten fortsatt svært høy.

Levestandarden er undervurdert

Dersom en vurderer forbruksutgiften til husholdningene som et uttrykk for levestandard, må en også ta hensyn til at lavinntektshusholdningene er mindre enn gjennomsnittshusholdningen. Vi skal derfor vise inntekter og forbruksutgifter korrigerert for husholdningenes størrelse og sammensetning. Tabell 2 viser at forskjellen mellom lavinnteksgruppen med høyest inntekt og de andre lavinnteksgruppene omtrent forsvinner.

Tabell 1. **Inntekt etter skatt og total forbruksutgift for lavinntektshusholdninger. 2001-2003. Kroner**

	Total forbruks- utgift	Inntekt etter skatt	Forbruk minus inntekt	Median inntekt etter skatt	Antall personer i husholdningen	Antall svar
Alle	304 800	348 700	-43 900		2,18	3 279
Lavinnteksgruppe						
40 prosent av median	177 400	50 900	126 500	56 800	1,25	48
50 prosent av median	172 600	83 900	88 700	84 300	1,40	102
60 prosent av median	173 700	115 500	58 200	114 400	1,52	227
70 prosent av median	194 400	145 100	49 300	130 300	1,69	423

Kilde: Forbruksundersøkelsene 2001-2003, Statistisk sentralbyrå.

Levestandarden til lavinntektsgruppen synes å være undervurdert når en bare ser på inntekt. Det bildet en får av forskjeller i levestandard ut fra forbruksutgift, er vesentlig mindre dramatisk enn det en får ut fra inntekt etter skatt. Mens gjennomsnittlig inntekt etter skatt for lavinntektsgruppen (60 prosent) bare er 33 prosent av gjennomsnittlig inntekt etter skatt for alle husholdninger, er total forbruksutgift for denne lavinntektsgruppen 57 prosent av total forbruksutgift for alle husholdninger (tabell 1).

Tar en også hensyn til husholdningsstørrelse og -sammensetning ved å regne inntekt og forbruk per forbruksenhet, blir forbruket (per forbruksenhet) enda nærmere gjennomsnittet for alle. Mens gjennomsnittlig inntekt etter skatt per forbruksenhet for denne lavinntektsgruppen er vel 40 prosent av gjennomsnittet for alle husholdninger, er det tilsvarende tallet for total forbruksutgift om lag 70 prosent (tabell 2).

Unge og aleneboende i flertall

Gruppen med lavest inntekt er veldig spesiell. Om lag 90 prosent er ungdom under 30 år. I lavinntektsgruppen med inntekt under 60 prosent av medianen, som vi skal se nærmere på i resten av artikkelen, er aldersfordelingen betydelig jevnere. Men fortsatt er unge husholdninger under 30 år overrepresentert, og sammen med de eldste husholdningene over 66 år utgjør de om lag to tredeler av lavinntektsgruppen.

I lavinntektsgruppen med lavest inntekt er det store flertallet enpersonshusholdninger (90 prosent). Selv i lavinntektsgruppen med høyest inntekt består om lag to av tre husholdninger av aleneboende, og i bare en av seks husholdninger er det mer enn to personer.

Husholdningens inntekt

Husholdningens samlede inntekt omfatter både **skattepliktige og ikke skattepliktige inntekter**, for eksempel sosialhjelp, bostøtte fra Husbanken, stipend fra Statens lånekasse for utdanning (lån fra Statens lånekasse regnes ikke som inntekt).

Grunnen til at en bruker ekvivalentinntekt, altså deler husholdningens inntekt med antallet forbruksenheter, er at **store husholdninger** nødvendigvis må ha **store forbruksutgifter** for å opprettholde en bestemt standard enn en liten husholdning. Antallet **forbruksenheter i en husholdning** beregnes etter den såkalte modifiserte OECD-skala som også benyttes av EUs statistikkbyrå (Eurostat). Hvert medlem av husholdningen tildeles en vekt, første voksne får vekt 1, andre voksne vekt 0,5, mens barn 0-15 år tildeles vekt 0,3.

Forbruksundersøkelsen

Forbruksundersøkelsen er en årlig undersøkelse basert på **besøksintervjuer** og **føring av utgiftshefter** i et representativt utvalg av husholdninger. Det trekkes et utvalg av **husholdningene til 2 200 personer** fra 0 til 84 år. Svarprosenten er lav, vel 50 prosent i årene 2001-2003.

Hver husholdning fører **regnskap i 14 dager**. Utvalget er jevnt fordelt over de 26 regnskapsperiodene i året. Enkelte større utgifter de siste tolv månedene, for eksempel til bolig og kjøp av bil, samles inn gjennom intervju. Alle andre utgifter samles inn gjennom regnskapsføring.

Frafallet i forbruksundersøkelsen er stort, og det er skjevt sammensatt på enkelte variabler. Andelen med lavinntekt er mindre enn i andre undersøkelser. Andelen **lavinntektshusholdninger** (60 prosent) blant husholdninger med **hovedinntektstaker 16-84 år** er **10,7 prosent** ifølge forbruksundersøkelsen, og 14,4 prosent ifølge EU-SILC (Anderesen 2007). Ikke-sysselsatte ser ut til å være litt overrepresentert i forbruksundersøkelsen. Her utgjør **lavinntektshusholdninger uten sysselsatte 65 prosent**. De tilsvarende tallene i EU-SILC 2004 er 57 prosent. Det er vanskelig å si hva konsekvensene av dette er i forhold til problemstillingen som behandles her.

Vi ser at **merforbruket er minst blant ikke-sysselsatte**. Hvis det forhold at det er for få lavinntektshusholdninger i forbruksundersøkelsen, skyldes at det er for få ikke-sysselsatte lavinntektshusholdninger, vil det trekke i retning av at merforbruket er undervurdert.

Tabell 2. **Inntekt etter skatt og totalt forbruk per forbruksenhet for lavinntektsgrupper. 2001-2003. Kroner**

	Forbruk	Inntekt	Forskjell mellom forbruk og inntekt	Antall svar
Alle	192 900	224 800	-31 900	3 279
Lavinntektsgruppe				
40 prosent av median	155 500	47 500	108 000	48
50 prosent av median	142 800	70 400	72 400	102
60 prosent av median	131 700	93 200	38 500	227
70 prosent av median	139 000	110 100	28 900	423

Kilde: Forbruksundersøkelsene 2001-2003, Statistisk sentralbyrå.

Hvor kommer merforbruket fra?

Det kan være forskjellige forklaringer på at forbruket i lavinntektsgruppene er vesentlig større enn inntekt etter skatt.

- Noe av forskjellen skyldes på hvilken måte boligutgifter beregnes i forbruksundersøkelsen.
- Studenter finansierer deler av forbruket med studielån.
- Lavinntektsgruppene får overføringer som ikke er registrert som inntekt, fra andre husholdninger.
- Lavinntektshusholdninger lever på lån i en kortere periode.
- Lavinntektshusholdninger lever av formue, helt eller delvis.
- Det er manglende samsvar mellom situasjonen i inntektsåret og på tidspunktet for registrering av forbruksutgifter.
- Merforbruket skyldes «svarte» inntekter.

Beregnete og faktiske boligutgifter

I tillegg til de mer substansielle forklaringer på merforbruket, som vil bli beskrevet senere, kan avvik mellom forbruk og inntekt henge sammen med hvordan boligutgiftene beregnes. I forbruksundersøkelsen inngår ikke den faktiske utgiften til renter på boliglån for eide boliger. Isteden beregnes en markedsleie ut fra boligens størrelse og beliggenhet. Her erstatter vi denne beregnede markedsleien med den faktiske renteutgiften for eventuelle boliglån.

Tabell 3 viser at bruken av beregnet markedsleie i forbruksundersøkelsen fører til at total forbruksutgift blir større i lavinntektshusholdningene enn om bare de faktiske renteutgiftene inngår, og at merforbruket derfor overvurderes. Betydningen av dette er størst i lavinntektsgruppene med høyest inntekt. I lavinntektsgruppen definert med 60 prosent av medianen som lavinntektsgrense, reduseres merforbruket fra om lag 58 000 kroner til 43 000 kroner.

Formuesendringer forklarer lite

Den mest nærliggende forklaringen på merforbruk er at lavinntektshusholdningene låner til forbruk eller bruker av oppsparte midler. Men analysen

Tabell 3. Inntekt etter skatt og total forbruksutgift for ulike lavinntektsgrupper. 2001-2003. 2003-kroner

	Alle	Lavinntektsgrense. Prosent av median			
		40	50	60	70
Inntekt etter skatt	348 700	50 900	83 900	115 500	145 100
Total forbruksutgift	304 800	177 400	172 600	173 700	194 400
Merforbruk	-43 900	126 500	88 700	58 200	49 300
Beregnet markedsleie	35 600	6 300	10 300	17 500	21 500
Årlige renter på boliglån	17 300	700	1 300	2 000	3 000
Merforbruk ved faktisk boligutgift	-62 200	120 900	79 700	42 700	30 800
Antall svar	3 279	48	102	227	423

Kilde: Forbruksundersøkelsene 2001-2003, Statistisk sentralbyrå.

tyder på at bare lavinntektshusholdninger med hovedinntektstaker under 45 år har hatt en viss gjeldsøkning. En betydelig del av denne økningen skyldes studielån, og en stor del av den resterende gjeldsøkningen har antagelig med investeringer i bolig å gjøre, noe som ikke regnes som forbruk. Det er derfor lite grunnlag for å hevde at lavinntektsgruppen lever «over evne».

Analysen viser altså at lavinntektsgruppen ikke har tært på oppsparte midler. Med unntak for studenter som delvis lever på studielån, er det lite som tyder på at merforbruket kommer av endringer i formue. For den mer detaljerte beskrivelsen se rapporten (Andersen 2007).

Størst merforbruk blant unge

To viktige hypoteser er at blant unge kan studielån og overføringer fra foreldre være med på å forklare merforbruket. Verken studielån eller overføringer fra foreldre er regnet som inntekt i inntektsregistret (se også Løwe og Sæther 2007).

Hvis studielån og støtte fra foreldre bidrar vesentlig til forbruksmulighetene, vil en vente at merforbruket blant unge er større enn blant de litt eldre. Tabell 4 viser at det er unge lavinntektshusholdninger (under 30 år) som har størst merforbruk. Ved å regne forbruket på grunnlag av de faktiske boligutgifter er merforbruket blant unge vel 80 000 kroner, eller 60-70 prosent, høyere enn i husholdninger med hovedinntektstaker i alderen 30-44 år og 45-66 år.

Blant de eldste er forbruket mindre enn inntekten, noe som betyr at de sparer. I de to eldste aldersgruppene har få lavinntektshusholdninger svart på forbruksundersøkelsen, og resultatene er derfor noe usikre. Det er derfor også usikkert om de eldste faktisk sparer, slik tabell 4 viser.

Det store merforbruket blant unge i lavinntektsgruppen er i overensstemmelse med at unge har studielån og overføringer som ikke regnes som inntekt. Vi mangler data til mer direkte å teste disse hypotesene, fordi forbruksundersøkelsen ikke innhenter opplysninger om studielån. Hvor stor del av merforbruket som kan forklares av studielån og overføringer, er et spørsmål som vi skal forsøke å besvare med andre datakilder, nærmere bestemt den europeiske undersøkelsen EU-SILC (for mer om undersøkelsen se tekstboks.)

Tabell 4. Inntekt etter skatt og total forbruksutgift for lavinntektsgrupper (60 prosent av medianen), etter hovedinntektstakers alder. 2001-2003. 2003-kroner

	Alle	Hovedinntektstakers alder			
		16-29 år	30-44 år	45-66 år	67-84 år
Inntekt etter skatt	115 500	87 100	157 300	125 600	123 600
Total forbruksutgift	173 700	168 800	224 400	203 100	114 600
Merforbruk	58 200	81 700	67 100	77 500	-9 000
Beregnet markedsleie	17 500	1 600	21 800	32 400	30 500
Årlige renter på boliglån	2 000	700	5 000	3 400	900
Merforbruk ved faktisk boligutgift	42 700	80 800	50 300	48 500	-38 600
Forbruk per forbruksenhet	131 700	152 100	148 700	135 500	76 000
Inntekt per forbruksenhet	93 200	75 700	105 500	97 400	111 500
Antall svar	227	74	70	47	36

Kilde: Forbruksundersøkelsene 2001-2003, Statistisk sentralbyrå.

EU-SILC

EU-SILC er en **europaisk samordnet utvalgsundersøkelse** om **inntekt og levekår**. Undersøkelsen er årlig og har et bruttoutvalg på 8 500 personer i alderen 16 år og over, bosatt i Norge utenfor institusjon. I 2003 og 2004 ble om lag 6 000 personer intervjuet hvert år.

Til denne undersøkelsen knyttes også en rekke **opplysninger fra registre**, blant annet om **inntekt** fra året før og om **utdanning**. I undersøkelsen registreres hovedaktivitet i hver av årets måneder. Hvis en person har vært yrkesaktiv i minst to uker i en måned, regnes personen å ha yrkesaktivitet som hovedaktivitet. Det oppgis også hver måned om yrkesaktiviteten var på heltid eller deltid.

Ifølge EU-SILC er to av tre unge lavinntektshusholdninger (definert ved 60 prosent av medianen) i Norge skoleelever eller studenter. Nesten 80 prosent av disse tok opp studielån i 2003. Imidlertid utgjør studielånene regnet som gjennomsnitt for alle unge lavinntektshusholdninger, bare om lag 33 000 kroner. Regelmessig hjelp fra foreldre utgjør i gjennomsnitt for samme gruppe om lag 3 000 kroner i året. Samlet vil disse to kildene til forbruk bare gi litt mindre enn halvparten av merforbruket i unge lavinntektshusholdninger. Det betyr at det mest sannsynlig finnes andre viktige forklaringer.

Merforbruket øker med antallet sysselsatte

Manglende samsvar mellom arbeidssituasjonen i den to uker lange regnskapsperioden for forbruksundersøkelsen, og i inntektsåret, kan muligens gi noe av forklaringen på det store merforbruket i lavinntektsgruppen. Tabell 6 viser at merforbruket er størst i husholdninger med personer som var sysselsatt på intervjuetidspunktet, og særlig der det er minst to sysselsatte. En person regnes som sysselsatt hvis han/hun vanligvis har inntektsgivende arbeid i minst en time i uken rundt intervjuetidspunktet.

Tabell 5. Gjennomsnittlig lån fra Statens lånekasse for utdanning og overføringer fra private. Lavinntektshusholdninger (60 prosent) og andre husholdninger. 2003. Kroner

	Utdanningslån		Private overføringer		Lån og overføringer		Antallet svar	
	Lavinntekt	Andre	Lavinntekt	Andre	Lavinntekt	Andre	Lavinntekt	Andre
Alle	17 500	2 600	1 500	300	19 000	2 900	596	5 374
16-29 år	32 600	7 500	2 700	400	35 300	8 000	303	559
30-44 år	7 100	2 500	300	500	7 500	3 000	128	1 871
45-66 år	2 000	2 200	700	200	2 700	2 500	79	2 308
67-84 år	0	100	0	100	0	100	86	636

Kilde: EU-SILC 2004.

Tabell 6. Inntekt etter skatt og total forbruksutgift for lavinntektsgrupper (60 prosent), etter antall sysselsatte i husholdningen. 2001-2003. 2003-kroner

	Alle	Antall sysselsatte		
		0	1	2+
Inntekt etter skatt	115 500	108 400	109 400	216 800
Total forbruksutgift	173 700	144 900	200 300	344 400
Merforbruk	58 200	36 500	90 900	127 600
Beregnet markedsleie	17 500	18 700	12 700	26 700
Årlige renter på boliglån	2 000	800	3 100	9 400
Merforbruk ved faktisk boligutgift	42 700	18 600	81 300	110 300
Husholdsstørrelse	1,52	1,29	1,56	3,70
Antall svar	227	116	68	43

Kilde: Forbruksundersøkelsene 2001-2003, Statistisk sentralbyrå.

Blant husholdninger der ingen er sysselsatt, er merforbruket bare 18 000 kroner. Det skyldes i noen grad at snaut 40 prosent av husholdningene i denne gruppen er pensjonister. Like stor andel av gruppen er unge under 30 år. Merforbruket for husholdninger uten sysselsatte, betraktet som gruppe, vil stort sett forsvinne om en tar hensyn til lån fra Statens lånekasse for utdanning og overføringer fra private husholdninger. Studielån og overføringer fra foreldre utgjør i om lag 16 000 kroner i året i alle husholdninger uten sysselsatte.

Husholdninger med sysselsatte har et betydelig merforbruk, på vel 80 000 kroner i husholdninger med én sysselsatt og over 100 000 kroner i husholdninger med to eller flere sysselsatte. Andelen unge er stor også i gruppene med en eller flere sysselsatte, og gjennomsnittlig studielån er litt større i disse gruppene enn i husholdninger uten sysselsatte (om lag 25 000 kroner). Merforbruket er imidlertid større i husholdninger med sysselsatte. Derfor bidrar studielån i liten grad til å forklare merforbruket i disse gruppene.

Vi kan ikke på grunnlag av forbruksundersøkelsen avgjøre i hvilken grad dette merforbruket skyldes avvik mellom yrkesaktiviteten i den to-uker lange regnskapsperioden i forbruksundersøkelsen og i inntektsåret. Vi skal bruke andre datakilder for å undersøke hypotesen om avvik mellom yrkesaktivitet i regnskapsperioden og inntektsåret nærmere.

Merforbruket synes å være reelt

Kan det store merforbruket i husholdninger med en eller flere sysselsatte på intervju-tidspunktet i forbruksundersøkelsen forklares med at sysselsetting på dette tidspunktet stemmer dårlig overens med arbeidssituasjonen ellers i inntektsåret?

Det er større ustabilitet i jobb blant lavinntektshusholdninger, og særlig blant unge, enn blant husholdninger som ikke er med i lavinntektsgruppen. Mange unge arbeider bare deler av året. Ellers er de i utdanning eller er arbeidsledige. Mange veksler også mellom deltids- og heltidsarbeid (Bø og Molden 2000). Siden de unge utgjør en betydelig del av lavinntektsgruppen, kunne en vente at arbeidssituasjonen når forbruket måles, avviker fra arbeidssituasjonen i inntektsåret. En kortere periode med god arbeidsinntekt kan midlertidig føre til et høyere forbruk i perioden da forbruket registreres, selv om det ikke nødvendigvis er et merforbruk i husholdningen målt på årsbasis.

Dersom en person er helårs yrkesaktiv, er det et tegn på at sysselsettings-situasjonen er forholdsvis stabil. Det er mindre sannsynlig at personer som arbeider hele året, jobber særlig mye mer eller mindre i den perioden forbruket registreres, slik tilfellet kan være for dem som jobber deltid. Selv om en husholdning ikke har helårs yrkesaktive, er det ikke nødvendigvis et avvik

mellom sysselsettingssituasjonen og forbruket i intervjuperioden i forhold til året ellers, men vi kan vanskelig si at det er lite sannsynlig.

Nesten en av fire lavinntektshusholdninger totalt har helårs yrkesaktive medlemmer. I den halvparten som har én sysselsatt, er omtrent halvparten yrkesaktive hele året. I lavinntektshusholdningene med minst to sysselsatte, er det minst én helårs yrkesaktiv i tre av fire husholdninger.

Antallet måneder med yrkesaktivitet som hovedaktivitet i løpet av året er betydelig i lavinntektshusholdninger med sysselsatte på intervjutidspunktet. Husholdninger med minst to sysselsatte på intervjutidspunktet har til sammen nesten 17 måneder med yrkesaktivitet som hovedaktivitet, herav omtrent 12 måneder på heltid. Husholdninger med én sysselsatt har om lag 7 måneder med yrkesaktivitet som hovedaktivitet, vel 4 måneder av dette på heltid.

Dette peker i retning av at bare en liten andel husholdninger med minst en sysselsatt har forskjellig yrkesaktivitet på intervjutidspunktet og i inntektsåret.

Særlig i husholdninger med minst to sysselsatte utføres det et betydelig antall arbeidstimer i løpet av året. I tillegg til nesten tolv måneder på heltid kommer nesten seks måneder på deltid. I husholdninger med én sysselsatt på intervjutidspunktet er samlet antall arbeidstimer mer begrenset.

Avvik i jobbsituasjonen?

Vi har hatt som hypotese at merforbruket i lavinntektshusholdninger der en eller flere er sysselsatt på intervjutidspunktet, kan skyldes at yrkesaktiviteten avviker fra den som ble registrert i inntektsåret som helhet. Hva kan konklusjonen være ut fra

ovenstående?

Siden det ikke er mulig å se en direkte sammenheng mellom forbruk, inntekt og arbeidstid, er det vanskelig å konkludere presist. Likevel kan opplysningene gi antydninger om sammenhenger.

I lavinntektshusholdninger med minst to sysselsatte på intervjutidspunktet er yrkesaktiviteten som vist ovenfor, betydelig gjennom året. Det synes derfor vanskelig å forklare det store merforbruket ved at de har «normal» sysselsetting i regnskapsperioden for forbruksundersøkelsen, mens den resten av året er lav.

Blant lavinntektshusholdninger med én yrkesaktiv på intervjutidspunktet er det vanskeligere å utelukke at merforbruket skyldes avvik i sysselsetting fra året som helhet. Disse husholdningene har seks måneder med inntektsgivende arbeid som hovedaktivitet, hvorav vel fire måneder på heltid. Nesten

halvparten av disse husholdningene har helårs yrkesaktive. Her er det lite sannsynlig at avvik i sysselsetting kan forklare merforbruk.

I husholdninger med én sysselsatt på heltid er det ni måneder i året med yrkesaktivitet som hovedaktivitet, og nesten alle disse månedene er måneder med arbeid på heltid. Disse husholdningene utgjør sammen med husholdninger som har minst to sysselsatte på heltid, vel 20 prosent av alle lavinntekts-husholdninger. For de som har én heltidssysselsatt, må derfor konklusjonen bli den samme som for husholdninger med minst to sysselsatte, at det ikke er noe stort avvik mellom sysselsettingssituasjonen på intervjudtidspunktet og ellers i inntektsåret. For andre lavinntektshusholdninger med én sysselsatt er konklusjonen mer usikker.

Med unntak for de to tredeler av lavinntektshusholdningene som er uten sysselsatte, synes mesteparten av det store merforbruket vanskelig å forklare. Det gjelder særlig for husholdninger med minst to sysselsatte.

Er registreringen av inntekt god nok?

Lavinntektshusholdninger bruker ifølge forbruksundersøkelsen vesentlig mer enn den registrerte inntekten. Forskjellen er størst i gruppen med lavest inntekt. Dersom en hadde perfekte mål på forbruksutgift og inntekt, ville dette i teorien bety at lavinntektshusholdningene enten hadde økt sin gjeld eller redusert formuen.

Med ett unntak tyder våre opplysninger ikke på at dette er tilfelle, i hvert fall er det langt fra tilstrekkelig til å forklare merforbruket. Formuen er ikke redusert, og gjelden har bare økt i yngre husholdninger. Denne økningen er antagelig for en stor del knyttet til opptak av studielån og til boliginvestering som ikke regnes som forbruk. Studenter finansierer delvis sitt forbruk med studielån som ikke blir regnet som inntekt. Blant unge husholdninger (under 30 år) forklarer studielån om lag halvparten av merforbruket.

Hvis redusert formue eller økt gjeld bare kan forklare mindre deler av merforbruket, må det skyldes at det er mangler ved registreringen av enten inntekt eller forbruk, eller begge. En nærliggende årsak til avvik mellom forbruk og inntekt er at store deler av forbruket registreres i en kort periode i inntektsåret. Det er vanskelig å påvise effekten av denne forskjellen i registrering. Men de analyser som er gjort, tyder ikke på at den korte registreringsperioden for deler av forbruket er en vesentlig forklaring på merforbruket.

Det må altså være andre mangler i registreringen av forbruk eller inntekt som er forklaringen. Siden forbruksutgiften er høyere enn inntekten etter skatt, og en vanligvis antar at forbruksundersøkelsen i noen grad undervurderer forbruket, retter mistanken seg mot mangler i registreringen av inntekt.

Referanser

Andersen, Arne S. (2007): *Lavinntektshusholdningers forbruk*, Rapporter 2007/23, Statistisk sentralbyrå.

Løwe, Torkil og Sæther, Jan Petter (2007): *Studenters inntekt, økonomi og boforhold. Studenters levekår 2005*, Rapporter 2007/2, Statistisk sentralbyrå.

Bø, Tor Petter og Thomas H. Molden (2000): *Arbeid, Sosialt utsyn 2000*, Statistiske analyser 35, Statistisk sentralbyrå.